

Favorit i repris?

~~Terminologi i teori och praktik~~

Eller: Vad har hänt
med "terminologi" på 20 år?

C&G Consoden

Henrik Nilsson

~~henrik.nilsson@tnc.se~~

Helena Palm

~~helena.palm@tnc.se~~

Red Curtain

~~Terminologikum TNC~~

2023-06-15

~~2004-08-31~~

Vilka är vi?

Henrik Nilsson

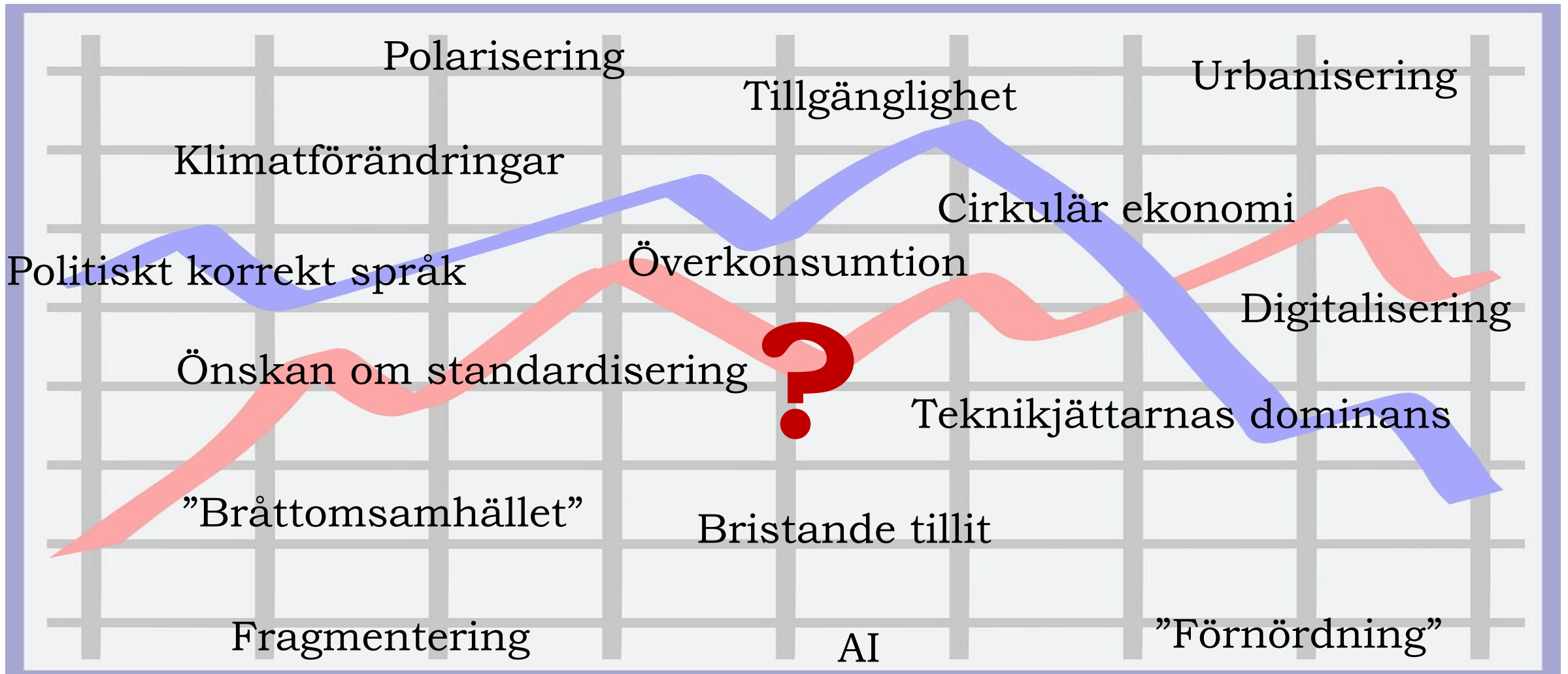
- TNC 1997–2018
- CAG 2018–

Helena Palm

- TNC 1999–2008
- Grandezza 2008–2012
- Sveriges Kommuner och Regioner (först som konsult, sen som anställd) 2013–2022
- Red Curtain 2023–

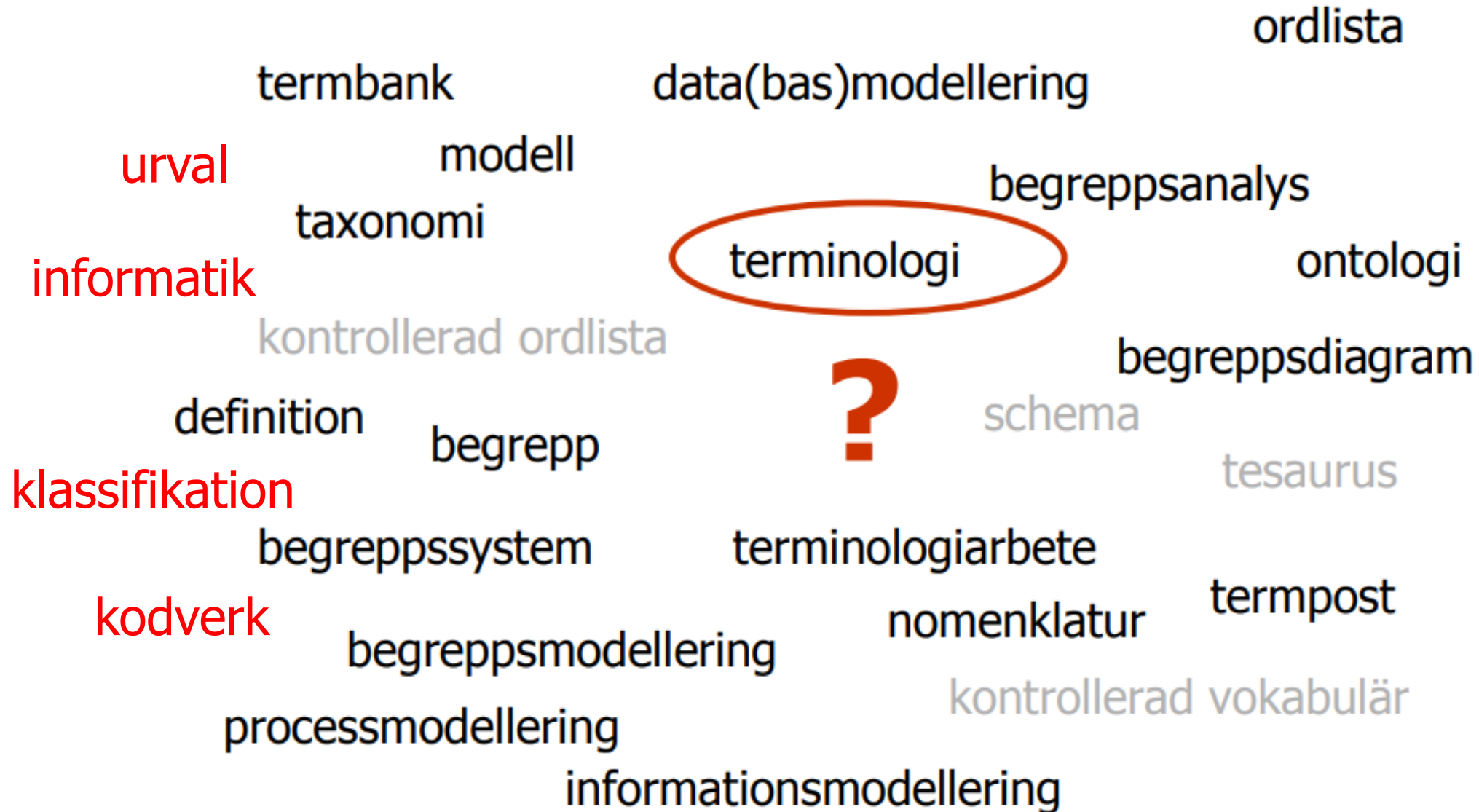
Vi funderar på terminologi och trender

Vilka är dagens ”modetermer” inom terminologiområdet?

Termer då och nu

Begreppet *terminologi*

terminology

set of designations belonging to one special language

[ISO 1087-1:2000]

terminology

any **organized set of codes**, including the entities commonly referred to as "code sets", "ontologies", "vocabularies", "classification systems", etc.

[ISO/HL7 27951:2009]

Begreppet *terminologi*

terminologi (1) sv terminologi da

DEFINITION: uppsättning benämningar som hör till ett fackspråk

ÖVRIGA SPRÅK: en, fi, fo, fr, is, kl, nb, nn, se

KÄLLA: Nordterm: Terminologins terminologi | 2008

terminologilära , terminologi (2) sv terminologi da

DEFINITION: lära om struktur, bildning, utveckling, användning och hantering av begrepp oc ...

ÖVRIGA SPRÅK: en, fi, fo, fr, is, kl, nb, nn, se

KÄLLA: Nordterm: Terminologins terminologi | 2008

Vad betyder det för det terminologiska arbetssättet att vissa fackområden, som hälso- och sjukvården, utvecklat egna terminologistandarder?

”**Terminologi** syftar till att beskriva, förklara, avgränsa och/eller namnge olika fenomen eller företeelser – området är svåravgränsat men brukar innefatta ett antal **aktiviteter och artefakter** (produkter).

Exempel på **aktiviteter** kan vara:

- arbete som bedrivs [...] med att normera språkbruket [...]
- arbete med datorbearbetningsbara modeller, så kallade ontologier, för att kunna skapa intelligenta informationssystem [...]

Exempel på **artefakter** kan vara:

- *kataloger* med **koder** [...]
- *klassifikationer* för att skapa statistik som är jämförbar”

Dessa aktiviteter eller produkter beskrivs med benämningar som **terminologi, ontologi, klassifikation, begreppssystem, begreppsmodell** – skillnaden mellan dessa är sällan tydlig och de utgår från olika teorier och traditioner. Språkvårdande arbete från terminologilära och lingvistik, klassifikationer utifrån epidemiologi och ontologier har bas i både datavetenskap och filosofi.”

Går det att skilja mellan alla modeller?

- begreppsmodell
- datamodell
- detaljerad klinisk informationsmodell
- domänmodell
- informationsmodell
- konceptuell modell
- logisk modell
- objektspecifik informationsmodell
- problemspecifik informationsmodell
- processmodell
- referensbegreppsmodell
- referensinformationsmodell
- referensmodell
- terminologisk begreppsmodell
- tillämpad informationsmodell

Är terminologien som skomakarens barn och slarvar med sin egen fackterminologi?

Faktorer som påverkar definierbarheten

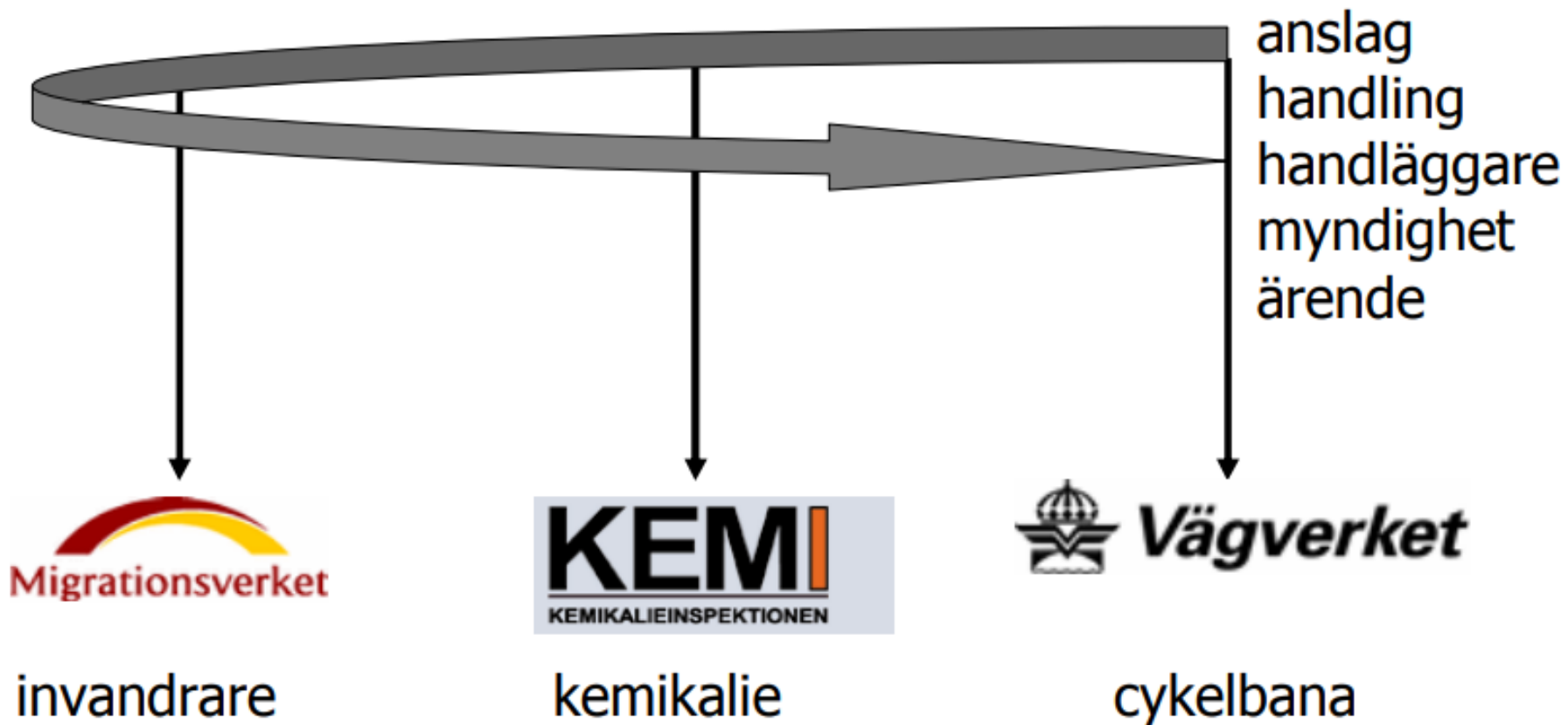
Svårt att definiera begreppet om

- termen används av många, inom många områden
- termen egentligen är ett allmänord
- termen är konstruerad för ändamålet
- de som definierar inte är fackexperter
- det finns drivkrafter att hitta på fler termer för att synas.

Vertikalt terminologiarbete
inom myndighet

Horisontalt terminologiarbete

mellan myndigheter

Ökad medvetenhet

BOVERKETS BEGREPPSBANK

- en tjänst från Boverket

[Till boverket.se](https://www.boverket.se)

Boverkets begreppsbank beskriver vanligt förekommande ord och begrepp kopplade till Boverkets sakområde. Alla ord och begrepp är tillgängliga både genom denna tjänst och som externt tillgängligt API.

Att använda gemensamma begrepp säkerställer att alla som har behov av att förklara begrepp i exempelvis sin egen vägledning, så som kommunala webbplatser eller e-tjänster, kan hämta begreppet direkt från källan.

Sök i begreppsbanken

Sök

Myndigheters terminologiarbete

Språklagen (2009:600)

12 § Myndigheter har ett särskilt ansvar för att svensk terminologi inom deras olika fackområden finns tillgänglig, används och utvecklas.

- fler myndighetstermbanker
- fler myndighetsövergripande termbanker (?)
- ”terminologitjänst”
- ämnesspecifika och ämnesövergripande termgrupper

Språkrådets enkät

Tabell 20. Om ja på fråga 16: Vad skulle kunna underlätta ert arbete med termer och begrepp? Du kan välja flera alternativ.

Svar	Antal	Andel
Utbildning	91	64 %
Mer samarbete	87	61 %
Tekniska hjälpmedel	62	43 %
Terminologikonsult	26	18 %
Anställd terminolog	13	9 %
Annat	28	20 %
Antal svarande	143	---

Enkätalternativet "Annat"

- "Det vore kanske bra med en dragningsomgång om hur vi bör använda olika begrepp och i valet av flera alternativa möjligheter vad som är mest lämpligt."
- "Klarspråksutbildning på svenska och engelska."
- "Skulle gärna se att det fanns någon typ av ämnesoberoende "utbildningspaket" som lärare kunde använda i sina kurser för att ge studenter förståelse för hur viktigt termarbete är."
- "Vet inte riktigt! Med mer kunskap vet vi kanske vad vi behöver mer exakt."

Varför är antalet utbildningar i terminologi i Sverige inte väsentligen större nu än för 20 år sedan?

Terminologiutbildning i Sverige i dag

- Enstaka kurser vid universitet (Tolk- och översättarinstitutet/Stockholms universitet, Linnéuniversitetet, Göteborgs universitet och Uppsala universitet, 7,5–15 hp)
- Inslag i andra program (översättning, språkkonsult, informationsdesign)
- Privata kurser av olika längd
- Webbkurs (Språkrådet – norska och svenska)

Utmaningar med återväxten

- Stort behov av terminologer, men
 - få som kan undervisa
 - få som kan driva frågan om behovet.
- **Dessutom:** terminologiskt förhållningssätt är en förmåga, inte nödvändigtvis en utbildningsmerit
- Behov av
 - nya rekryteringsvägar
 - nära samarbete med liknande yrkesgrupper.

Terminologiutbildning i Sverige på sikt?

- Utbildning från "noll" eller påbyggnad?
- Läromedel?
- Modulbaserade utbildningar?
- Utbildningar som fångar "terminologisk förmåga"?
- Masterprogram (à la Termdist)?
- Fördjupning i terminologins didaktik?

Hur påverkar det terminologens roll att det i dag finns yrkesgrupper med kompetens och uppgifter som ligger nära eller delvis inom den klassiska terminologrollen?

Terminologer, modellerare, informatiker, arkitekter

En av våra viktigaste uppgifter är att hjälpa till med att

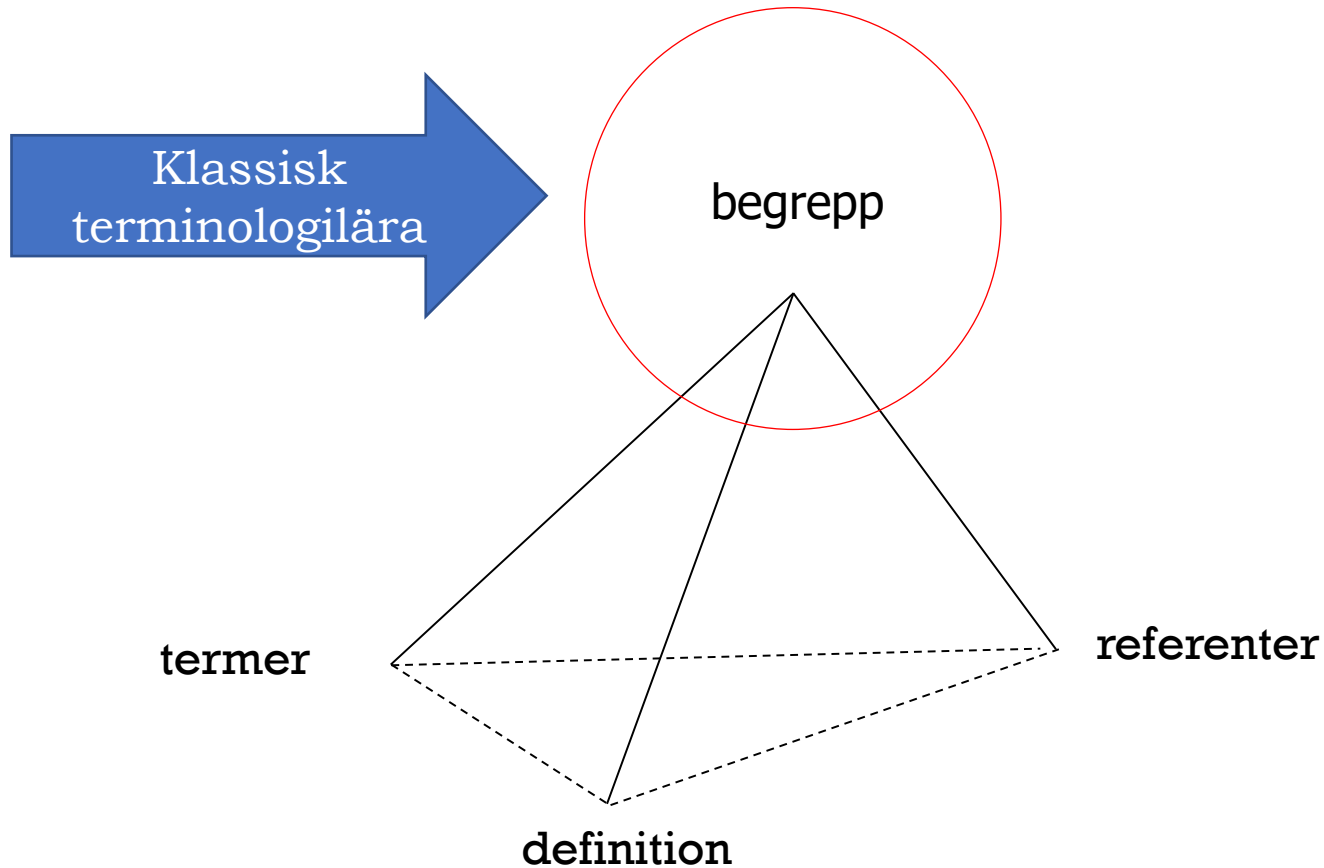
- analysera, förstå, förklara och hålla information om "världen" för att underlätta/stödja en samverkan mellan olika aktörer
- genom abstraktion avgränsa och dela in förekomster (referenter/instanser) genom att peka på preciserade egenskaper
- etikettera/namnsätta
- strukturera – definiera, beskriva, ordna
- synliggöra uppfattningar genom modeller

[Lundmark, 2023]

Ofta är hela syftet med projektet att reda ut en härva av begrepp som lamslår verksamheten.

[IRM: Informationsmodellering]

Fokus på begrepp

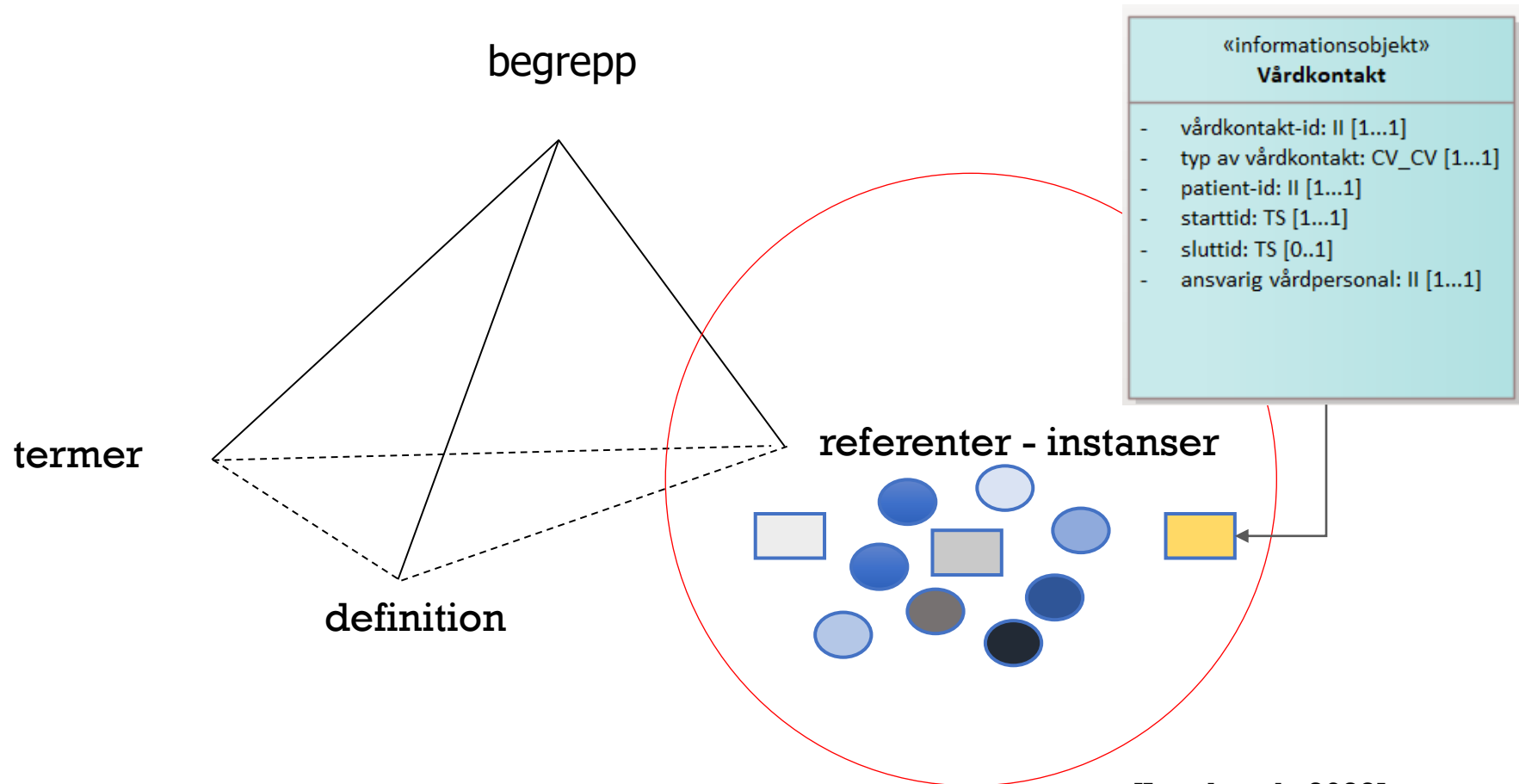

Begreppsanalys enligt Walker-Avant

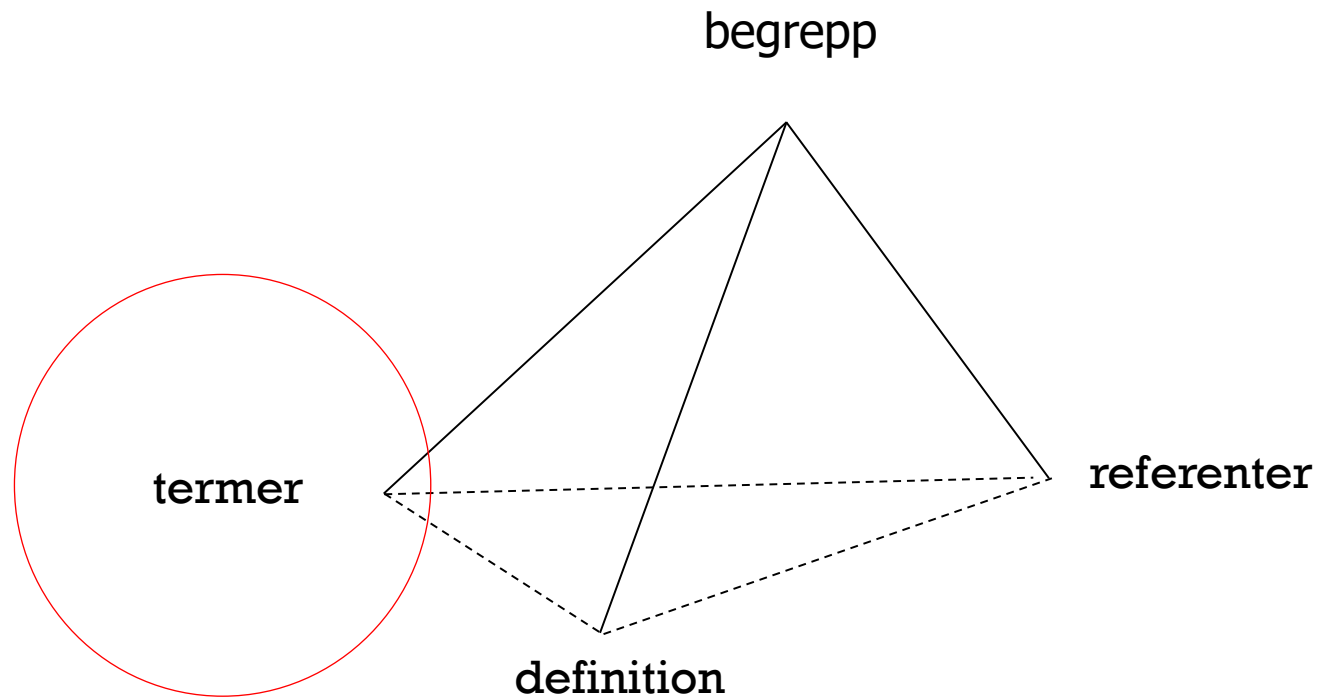
1. Val av begrepp
2. Bestäm syfte eller mål med analysen
3. Identifiera samtliga användningsområden av begreppet
4. Förteckning över begreppets olika betydelser
5. Identifiera och skapa ett modellfall
6. Identifiera eller skapa ett gränsfall
7. Identifiera förutsättningar och begreppets konsekvenser
8. Definiera empiriska referenter

[Lunnevi, 2012]

Fokus på referent

Fokus på termer

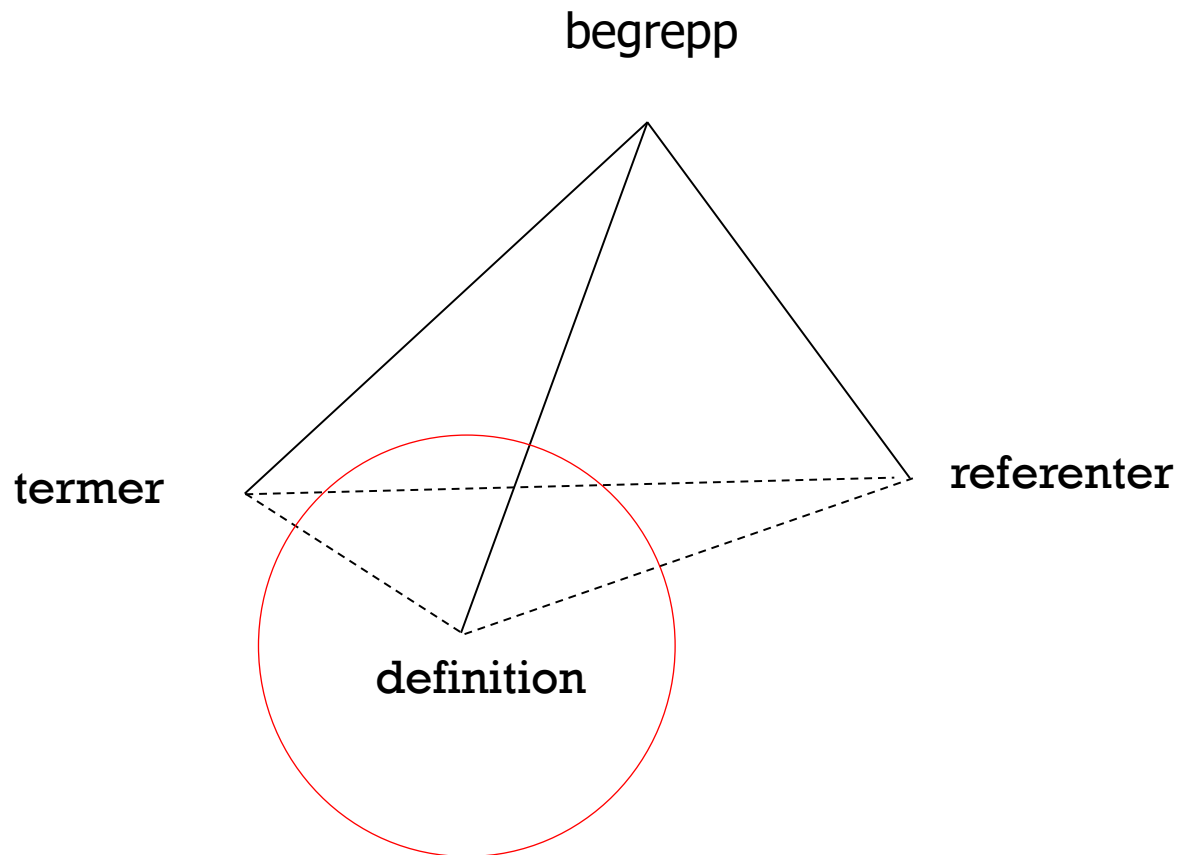
Var är en *term* i systemet?

- "Renodlade" termer
- Medicinska termer (jfr Snomed, Lindskog)
- Vårdadministrativa termer (jfr Socialstyrelsens termbank)
- Systemrelaterade (gränssnitts)uttryck
- Namn på journalsystems delar
- Översättningssträngar, idiomatiska uttryck

- Symboler?
- Fraser (?)

Exempel från terminologiarbete i hälso- och sjukvård

Fokus på definition – eller inte?

- I vilken process uppstår problem med termen?
- Vad är problemet och är det omfattande?
- Löser en definition problemet? Går det att formulera en definition som löser problemet?
- Skapas nya problem med en definition?
- Finns det andra lösningar än definition?

Utmaningar för terminologen

- Uppsjö av standarder "mystifierar" terminologiarbetet
- Överlapp och motsägelser
- Det ska gå fort
- Det är ofta något annat som styr
 - Regelverk
 - Tekniska system
 - Tillgänglighet
 - Allmänspråk, klarspråk
 - Politik.

Terminologi och klarspråk

- Då: vissa motsättningar
- Nu: terminologiarbete kan gynna klarspråksarbetet
- Ny klarspråksstandard (ISO 24495-1)
– från terminologikommittén
ISO/TC 37

Tabell 21. I vilka syften arbetar ni med termer och begrepp?

Svarskategorier	Antal	Andel
Av tillgänglighets- och begriplighets-skäl.	53	33 %
Övrigt.	39	25 %
Konsekvent användning av termer.	34	21 %
Förbättra översättning/tolkning.	19	12 %
Rättsliga skäl.	7	4 %
Förbättra teknik/sökbarhet.	5	3 %
Särskilt uppdrag	2	1 %
Totalsumma	159	100 %

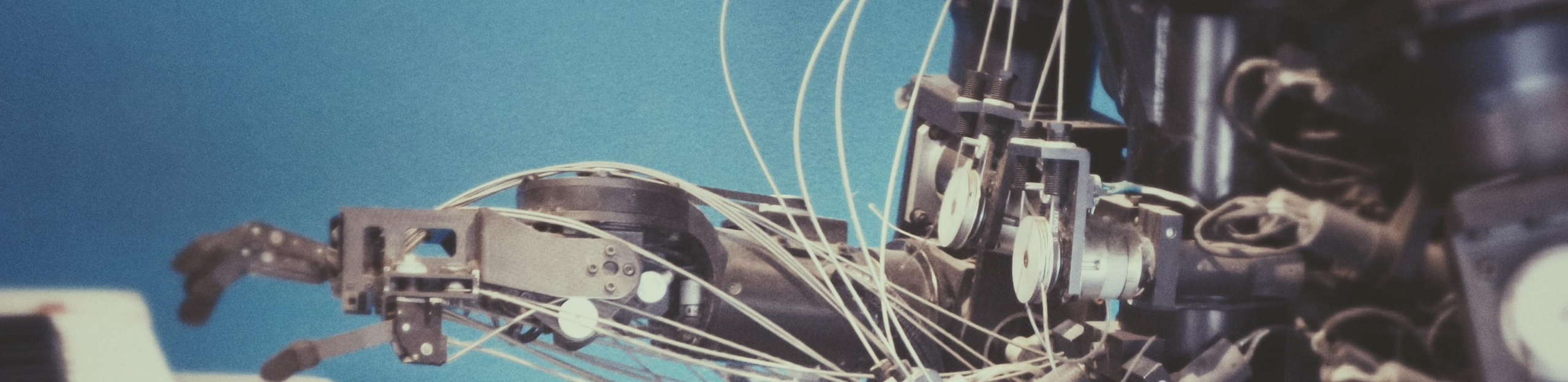

Hur ska terminologien förhålla sig till att it-systemen alltmer fungerar som starka normgivare för terminologi?

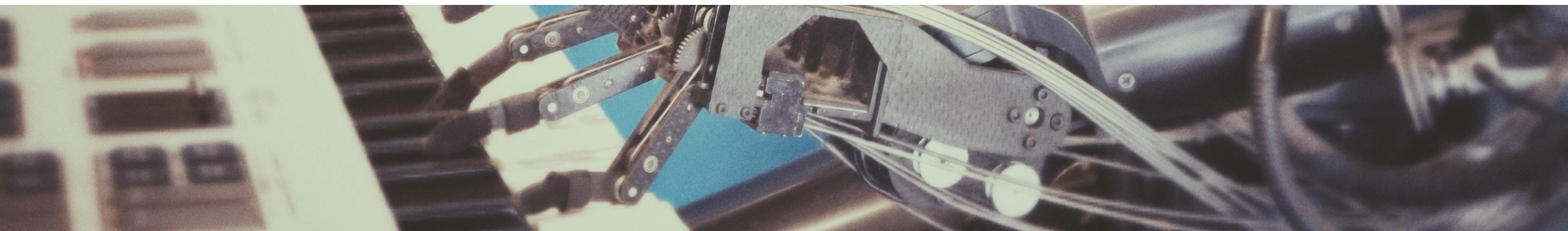

IT-påverkan på terminologiarbetet

- Fler och bättre verktyg
 - men systemleverantörernas modeller och strukturer styr
 - Balansgång mellan ”här och nu” och framtidsvisioner
 - Skillnader i format (TBX, SKOS) och åtkomstsätt (API etc.)
 - Egenutveckling och upphandling
- Nya agila arbetssätt
- Termval görs tidigt i IT-utvecklingen och är sedan svåra att ändra
 - Viktigt göra rätt från början
- Ökad önskan om produktivitet ökar tempot
 - men terminologiarbete tar tid
 - ”Bra nog” står mot grundligt arbete.

**Kommer AI att ersätta terminologien?
Eller kan terminologien "tämja" tekniken och
bli ännu bättre med dess hjälp?**

ChatGPT som terminolog

Hur säger man sharenting på svenska?

"Sharenting" är ett begrepp som används för att beskriva när föräldrar delar bilder och information om sina barn på sociala medier. Det är ett svenskt ord för "sharenting", men en möjlig översättning är "föräldra-delning".

Vad är föräldradelning?

Föräldradelning eller föräldra-delande är inte samma sak som "sharenting". Föräldradelning syftar på den uppdelning av vårdnad och boende av gemensamma barn som sker efter en separation eller skilsmässa mellan föräldrarna.

Föräldradelning kan se olika ut beroende på familjens omständigheter och barnens behov, men det handlar oftast om att båda föräldrarna tar ansvar för barnens uppfostran och tar hand om dem vid olika tillfällen. Det kan exempelvis innebära att barnen bor växelvis hos båda föräldrarna eller att den ena föräldern har huvudansvaret för barnen medan den andra föräldern har umgängesrätt.

Det är viktigt att föräldrarna samarbetar och kommunicerar för att skapa en bra föräldradelning som tar hänsyn till barnens behov och önskemål.

ChatGPT som terminolog

Terminologearbeit mit ChatGPT & Co. | [Tools & Ressourcen](#)

Terminologearbeit mit ChatGPT & Co.

Detlef Reineke

KI-gestützte Chatbots sind derzeit aufgrund ihrer (vermeintlichen) Leistungsfähigkeit in aller Munde. Es war daher nur eine Frage der Zeit, dass dieses Thema auch in einem Beitrag der edition seinen

tionen und der Begriffssystematik wurde das Onlineportal Electropedia herangezogen, denn die hier veröffentlichten, frei zugänglichen Daten stammen aus der Normenreihe IEC 60050 „International Electrotechnical Vocabulary“.

När bedömer beställarna att ChatGPT är ”bra nog”?

Chat, Neuroflash oder Chatsonic, getestet oder genutzt. In diesem Beitrag soll kurz skizziert werden, für welche Tätigkeiten KI-gestützte Chatbots im Bereich der Terminologearbeit im Prinzip infrage kommen. Die Tests beschränken sich dabei auf die beiden OpenAI-Anwendungen ChatGPT

Please provide definition and source for the term „circuit-breaker“.). Die zwei von ChatGPT ausgegebenen Definitionen stammen vom US-amerikanischen Energieministerium und dem National Electrical Code der US-amerikanischen Brandschutzgesellschaft NFPA. Als (wesentliches) ein-

Trumfar allmänspråk, tillgänglighet och politisk korrekthet terminologisk stringens?

Vägen till en ny definition

Från

person med läsnersättning

person som inte kan tillgodogöra sig tryckt text utan att texten får ett särskilt format

Olika funktionsnedsättningar kan leda till läsnersättning, till exempel synnersättning och dyslexi. För personer med läsnersättning kan man behöva göra texten tillgänglig exempelvis i inläst form, genom talböcker och taltidningar, eller i punktskrift.

Vägen till en ny definition

”Begreppet ”läsnedsättning” är missvisande. Enligt den gängse definitionen av funktionsnedsättning och funktionshinder så uppstår ett hinder till följd av brister i tillgängligheten. Då våra svårigheter, som synskadade, består i att ta del av tryckt text, utan att vi för den skull har nedsatt läsförmåga, så borde inte termen nedsättning användas.

Vi förespråkar att man istället använder termerna läshinder, läshindrad eller person med läshinder samt att personer med synskador omnämns i definitionen.” (Synskadades riksförbund)

Vägen till en ny definition

Till

person med läshinder

person som inte kan tillgodogöra sig text utan att texten får ett särskilt format

Läshinder kan uppstå av olika anledningar, till exempel dyslexi, synskada och afasi. För personer med läshinder kan man behöva öka textens tillgänglighet/göra texten tillgänglig exempelvis i inläst form, genom talböcker eller taltidningar.

I upphovsrättslagen (§ 17) används termen ”person med syn- eller annan läsnesättning”.

Utveckling av term och definition

TERM

- ~~person med synnedsättning eller läshinder~~
- ~~person med syn eller läshinder~~
- **person med läshinder**
- ~~person med syn eller läsnersättning~~
- ~~person med synskada eller läsnersättning~~
- **person som möter läshinder**

DEFINITION

- **person som inte kan tillgodogöra sig text utan att texten får ett särskilt format**
- **person som inte kan tillgodogöra sig text utan att texten finns i ett tillgängligt format**
- **person som inte kan tillgodogöra sig text utan att textens publiceringsformat bearbetats**
- ~~person som inte kan tillgodogöra sig text utan att få den i ett särskilt format~~
- ~~person som kan tillgodogöra sig text om den är universellt utformad~~
- ~~person som endast kan tillgodogöra sig text om den föreligger i/har/får ett särskilt format~~

Utveckling av term och definition

Brukarrådet: Risken med "person som möter läshinder" är att det kan bli "läshindrad". Då är vi på samma plats som "funktionshindrad".

Punktskriftsnämnden; Gillar inte "personer som möter läshinder". Ser samma problem som Brukarrådet: kan bli "läshindrad".

Synskadades riksförbund: SRF ser inget problem med – är tvärtom positiva till – "läsare som möter läshinder", men är rädd att det blir "läshindrad".

Sista ordet är ännu inte sagt ...

- **person som möter läshinder** →
- person som använder tillgängliga medier
- person som måste använda tillgängliga medier
- ~~person som har svårighet att ta till sig text~~
- ~~person som har svårighet att komma åt text [läggs på personen]~~
- ~~läsare person som behöver alternativa format~~
- ~~läsare som möter läshinder~~
- ~~person som använder assisterande eller stödjande teknik för läsning~~
- ~~person som inte kan ta till sig tryckt text [för snäv, täcker inte in digital text som växer]~~
- person som möter temporära läshinder
- person som permanent möter läshinder
- person som möter texthinder
- person med lässvårigheter
- person med bristande läsförståelse
- person som kommer till texten ...
- person som tar in texten ...

Förankring?

Det som också förbryllar är att antagandet om person först-språkets fördelar inte är förankrat hos de berörda. Det har inte gjorts någon större studie i Sverige som bekräftar att antagandet stämmer – ingen vet om person först-språket upplevs som det mest inkluderande av de berörda, och ingen vet vilka personbenämningar de och anknytande grupper i samhället föredrar och varför. Är det bättre att säga jag är bipolär/autist/aspergare än att säga jag har bipolär sjukdom osv. eller tvärtom? Är person med autism att föredra framför autistisk person och varför i så fall? Vem har benämningmakt?”

[[Vilppala](#), 2021]

DAGENS NYHETER.

LEDARE

Hanne Kjöllner: Det får konsekvenser att kalla kvinnor för ”personer med livmoderhals”

Uppdaterad i går 10:26 Publicerad 2023-05-31

Ord på vägen

- Välj strategi och metod efter syftet med arbetet
- Använd, uppmuntra och fånga upp den terminologiska förmågan – och framhåll yrket
- Våga bromsa och insistera på kvalitet
- Starta inifrån och fortsätt ev. utåt
- Hitta balansen mellan vision och möjligheter
- Tämj tekniken

Krav på danstillstånd tas bort efter 67 år

Uppdaterad 2023-01-12 Publicerad 2023-01-12

Och med detta är vår tid på scenen slut
Om en stund får ni ge er i sommaren ut
Låt musiken få flöda, och ruska på kroppen
För vår sista spaning är helt enkelt toppen:
Bara dagar kvar tills vi slipper att chansa
Ingen bryr sig nåt mer om vad det är att *dansa*
Ett exempel försvinner, en kär gammal vän
Men världen blir bättre, och vi med den.

